

AZ OKTATÁS ÉS NEVELÉS KÉRDÉSEI

11

**SZEMELVÉNYEK
A MAGYAR TÖRTÉNELEM
TANÍTÁSÁHOZ**

I.

KÖZOKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS ÜGYEK MINISZTERISZEGE
KÖZOKTATÁSÜGYI KIADÓVÁLLALAT

külöztek, s ha egy falat kenyérré sem virradhattak, azért helytálltak.

Es a törökvilágban még a költők is versekben zengték a magyar vitézséget és a hazaszeretetet. Vitézeinkről németül, magyarul és latinul szólt az ének. Az ének azóta elnémult. Évszázados küzdelmeink legjelesebb vitézei jeltelen sírban porladnak. Az utókor még a nevüket is elfeledte. Ha valamikor, úgy most itt az ideje, hogy ezeknek emlékéket felújítsuk. Most kell a múlt jeles példáit bemutatni a jelen számára, hogy erőt merítsünk a jövő küzdelemre. Tudjuk, hogy a hódoltság korában a magyar katonának élelem nem, hanem csak zsold járt. S ha a fizetése elmaradt, kénytelen-kelletlen prédából kellett élnie. A fizetatlenség és az élelem hiánya meglazította a fegyelmet. A 17. században aztán a gazdasági romlásunkkal lépést tartott a végteli élet hanyatlása. Ezt a hanyatlást Zrínyi Miklós, a költő igyekezett példájával és lángszavával megakasztani. De harsány szava a pusztába kiáltókéret hangzott el. Hasztalan csatázott tollal és karddal, hiába tárta a Szigeti veszedelemben honfitársai elé a 16. század vitézi szellemét, a hanyatlást meg nem állíthatta, a kihűlt lelkesedést új életre nem kelthette.

(Takáts Sándor: Régi magyar kapitányok és generálisok. Budapest, 1923.)

Végvári vitézek, szegénylegények

A terjeszkedő török birodalom és a Habsburgok már a 15. század folyamán megkísérelték Magyarország birtokbavételét. A hazánk függetlensége ellen irányuló támadásokat akkor még sikerült megállítani. Ez nagyrészt Hunyadi János és Mátyás király honvédelmi politikájának köszönhető. Mátyás halála után azonban a feudális anarchia annyira meggyengítette az országot, hogy a török újabb nagy támadásainak nem tudott ellentállni. A vezető egyházi és főúri körök, a birtokos nemesek az ország védelmével nem törődtek, végeláthatatlan harcokat folytattak, egymással vagyonuk növelése érdekében, és a parasztságot a végsőkig kizsákmányolták. Miután a parasztnak az elviselhetetlen elnyomás ellen indított háborúját (1514) leverték, az országban nem volt erő, amely Mohácsnál megvédhette volna a magyar államot.

Az uralkodóosztály tovább folytatta birtokszerző rablásait, és az ország megmaradt részében a Habsburg befolyást engedte érvényesülni. Ha egyes főurak tartottak is katonaságot és harcoltak a török ellen, ezt főleg saját birtokaik megvédése érdeké-

ben tefték. A Bécsben székelő „magyar“ király pedig nem gondoskodott a megmaradt országrészt védő katonaság ellátásáról, fizetéséről, a végvárok fenntartásáról. Ezerszeres ezért a végvári vitézek érdeme, akik a rájukbízott várakat éhezve, rongyosan, halálukig védtek. A magyar nép elszánt akaratát képviselték ezek a vitézek, életükkel védtek az országot, melyet uraik elkótyavetyélték. A végvári katonáknak egyrésze a török által elfoglalt területekről elmenekült és teljesen elszegényedett közép- és kismemesekből került ki, különösen az első időkben. De már a XVI. században egyre inkább feltöltik a végvárokat a jobbagyság fiai. Mivel a bécsi udvar áruló módon mindent elkövetett a magyar végvári haderő szétzüllesztésére, és ezért csaknem elviselhetetlenné tette a vitézek életét, a nemesek egyre inkább távolmaradtak a végvári szolgálattól. A XVII. században már túlnyomórészt csak a parasztok védik a várakat. Szegénylegényeknek nevezik magukat, — méltán, mert hónapszámra fizetetlenül, a török zsákmányából kellett magukat s váraikat fenntartaniok. A század derekán a bécsi udvar feloszlatta a végvárok magyar katonaságát, melyben gyarmatosító törekvésének egyik akadályát sejtette. A végváriak, kiket súlyosbodó terheik már előbb szembefordítottak az udvarral, most, amikor a török napról-napra veszített erejéből, a veszélyesebb elnyomó: Bécs ellen emelték fel fegyvereiket. Királyi katonákból Habsburg-ellenes nemzeti harcok, nagy urak hadinépeiből antifeudális küzdelmek támogatóivá váltak. Mint képzelt katonák, a szegénylegények nagy szerepet játszottak a századvégi parasztmozgalmakban és a Habsburg-ellenes felkelésekben. Thököly kurucainak jórésze az ő soraikból került ki, és ők alkották a Rákóczi Ferenc vezetésével meginduló nagy nemzeti szabadságharc magvát is. Ezek a történelmi képek ma különösen tanulságosak számunkra. A Szovjetunió felszabadította hazánkat, amiért a XVI., XVII. századi katonák küzdöttek, szabadságunk és függetlenségünk ma már megvalósult. Ehhez a szabadsághoz és függetlenséghez még szenvedélyesebben kell ragaszkodnunk, mint ahogy azt őseink kivívni igyekeztek.

(Végvári vitézek, szegénylegények. Összeállította: Klaniczay Tibor.)

Huszár Péter

Nem mesebeli hősről szólunk. Huszár Péter, a 16. század e nagy huszárja igazában élt és vitézkedett. Örök példája és dicsősége ő a magyar könnyű lovasságnak s egyike azoknak, akik e lovasság hírét messzeföldön elterjesztették. Híres végbeli